

Sammanfattning och övergripande slutsatser

Slutsatser om idrott och jämställdhet

För 2017 har Centrum för idrottsforskning (CIF) haft i uppdrag av regeringen att genomföra en fördjupad analys av jämställdhet inom idrotten. Analysen ska utgå från det grundläggande målet om kvinnors och mäns lika förutsättningar att utöva idrott och motion. En central frågeställning ska vara hur olika idrotter utformats, uppfattas och bedrivs samt hur detta påverkar könsfördelningen inom dessa idrotter. Idrotter med hög andel kvinnliga respektive manliga utövare och ledare ska särskilt analyseras och jämföras med idrotter som uppvisar en jämnare könsfördelning. CIF ska vidare peka på goda exempel där man lyckats bryta heteronormativa regelverk och verksamhetsformer.

I uppdraget har även ingått att analysera fördelningen av resurser mellan kvinnor och mäns idrottande och motionerande. Fördelningen av resurser inom barn- och ungdomsidrotten ska särskilt belysas. Analysen ska vidare beakta såväl det offentliga som individens egna bidrag samt omfatta idrott och motion i förening, i kommunal verksamhet, i privat näringsverksamhet och i egen regi.

CIF har genomfört uppdraget med utgångspunkt att jämställdhet är komplext begrepp som inbegriper både kvinnors och mäns makt att forma sina liv och samhället samt normer och värderingar som möjliggör eller begränsar människors förutsättningar. Vidare är utgångspunkten att det visserligen existerar biologiska och fysiologiska skillnader mellan män och kvinnor, men att bristande jämställdhet i moderna samhällen främst är ett resultat av sociala föreställningar om manligt och kvinnligt och en strukturell maktordning som diskriminerar kvinnor.

Resurser, representation och ”riktig” idrott – om jämställdhet inom idrotten

Resultatet av årets fördjupade analys är samlat i en antologi med titeln *Resurser, representation och ”riktig” idrott – om jämställdhet inom idrotten*. Antologin har sex bidrag.

Gertrud Åström, utredare och expert på jämställdhetsfrågor, inleder antologin med en bred betraktelse över jämställdhetsfrågans utveckling i det svenska samhället och inom idrotten. I det följande kapitlet ges ett fågelperspektiv på jämställdheten inom idrotten utifrån aktuell statistik och forskning. Texten är författad av CIF:s kansli och innehåller både statistik om kvinnor och mäns idrotts- och motionsvanor och en fördjupad analys av jämställdhetsaspekter i den organiserade idrottsrörelsen.

Det tredje bidraget är författat av Håkan Larsson, professor och genusforskare vid Gymnastik- och idrottshögskolan. Hans bidrag handlar om hur könsmönster skapas och upprätthålls i barn- och ungdomsidrotten. Undersökningen baseras på intervjuer med representanter för idrotterna brottning, gymnastik, ishockey, ridning och taekwondo.

Antologins följande två bidrag handlar om idrott och jämställdhet på kommunal nivå. Josef Fahlén och Magnus Ferry, forskare i pedagogik och verksamma vid Umeå universitet, redovisar resultat från en studie av kommunalt aktivitetsstöd till barn- och ungdomsidrott i fyra kommuner. Forskarna använder bidragsstatistiken både för att visa att flickor vanligtvis slutar föreningsidrotta tidigare och i större omfattning än pojkar – och att detta leder till ojämlikhet i fördelningen av kommunala resurser till ungas idrottande.

Det följande kapitlet är författat av Nils-Olof Zethrin, ansvarig för idrotts- och fritidsfrågor hos Sveriges kommuner och landsting (SKL). Bidraget ger ett kommunalt perspektiv på jämställdhet kopplat till idrotts- och motionsaktiviteter. Vidare redogörs för flera exempel på kommunala strategier med syfte att främja ökad jämställdhet inom idrotten.

Antologin avslutas med ett bidrag om jämställdhetsarbetet inom idrottsrörelsen. Texten är författad av Jenny Svender, genusforskare och jämställdhetsansvarig på Riksidrottsförbundet.

Vad visar CIF:s fördjupade analys?

CIF konstaterar att jämställdhet inom idrotten är viktigt av flera skäl. Det kan försvaras med hänvisning till att demokratiska rättvisepprinciper ska råda på alla områden i samhället – och att jämställdhet skapar förutsättningar för framgångsrik idrottsutveckling. Trots det uppstår jämställdhet sällan av sig självt. De ökade insatser på jämställdhet som präglade den offentliga politiken under det senaste decenniet vittnar både om att jämställdhetsarbetet i det svenska samhället alltjämt

pågår och att politiska insatser är nödvändiga. På motsvarande sätt visar Riksidrottsförbundets senaste jämställdhetsmål, antaget av RF-stämman 2017, på höjd ambitionsnivå inom idrottsrörelsen men också att kvinnor och mäns förutsättningar inom idrotten fortfarande är olika.

Kartläggningar av den svenska befolkningens idrotts- och motionsvanor visar att både kvinnor och män i stor utsträckning är fysiskt aktiva på sin fritid, men att valet av aktiviteter och organiseringsform skiljer sig åt mellan könen. Som belysande exempel består Riksidrottsförbundets medlemskår av 47 procent kvinnor och 53 procent män. I hela 49 av 71 medlemsförbund är minst 60 procent av de aktiva medlemmarna män medan fyra förbund har en motsvarande dominans av kvinnliga medlemmar. Endast 18 förbund har följaktligen en jämställd sammansättning av sin medlemskår. Bland unga är mönstret att båda könen föreningsidrottar i stor omfattning men att flickor slutar i yngre år än pojkar. En viktig förklaring är att de övergår från träning och tävlan i specifika idrotter till motionera på kommersiella gym och träningscentra eller i egen regi.

I fråga om representation har Riksidrottsförbundet som jämställdhetsmål att kvinnor och män ska vara representerade med minst 40 procent i alla beslutande och rådgivande organ. Detta mål är emellertid inte realiserat, varken på lokal eller nationell nivå. Därmed blir slutsatsen att Riksidrottsförbundet är mer jämställt bland sina aktiva medlemmar än bland sina förtroendevalda.

CIF:s analys av resursfördelning och jämställdhet utmynnar i två slutsatser. Den första är att offentligt stöd till föreningsidrott indirekt gynnar pojkars idrottande. Detta beror på att det offentliga stödet till idrott i Sverige är reserverat för ideellt organiserad föreningsverksamhet medan kommersiella aktörer förväntas klara sig på rent marknadsmässiga villkor. Detta premierar i praktiken pojkars idrottande eftersom dessa i större utsträckning än flickor stannar kvar i den offentligt understödda föreningsidrotten medan flickor under tonåren söker sig till kommersiella gym och träningscentra.

Den andra slutsatsen är att Riksidrottsförbundets bidragsfördelning endast i begränsad omfattning används som styrmedel för ökad jämställdhet. Statsbidraget till specialidrottsförbunden (330 miljoner kronor 2016) baseras i huvudsak på ett antal nyckeltal, såsom antal aktiva medlemmar i förbunden, omfattningen på genomförda utbildningsinsatser etcetera. Graden av jämställdhet i förbunden utgör emellertid inte ett nyckeltal. Det statliga LOK-stödet (586 miljoner kronor 2016) är formellt sett könsneutralt, men gynnar i praktiken pojkars idrottande. Detta beror

på att bidrag som utdelas per deltagare och träningsstillfälle premierar idrottsverksamheter med stora träningsgrupper och träningsintensiv verksamhet. Samtidigt visar statistik att pojkar generellt sett är mer representerade i stora lagidrotter medan flickor är det i individuella idrotter. I Riksidrottsstyrelsens särskilda riktlinjer för Idrottslyftet (528 miljoner kronor 2016) omnämns vare sig jämställdhet som princip eller möjligheten till särskilda satsningar på flickors idrottande. Däremot fastslås att Idrottslyftet ska bedrivas i linje med idrottsrörelsens pågående strategiarbete (Strategi 2025) där jämställdhet utgör ett prioriterat område. Följdriktigt är jämställdhet endast indirekt utpekad som utvecklingsområde för Idrottslyftet.

En viktig men ofta svårgripbar dimension av jämställdhet handlar om normer. När normer och föreställningar om ”manligt” och ”kvinntligt” möter föreställningar om vad som är ”rätt” och ”riktigt” i olika idrotter uppstår könsmonster, det vill säga synsätt att vissa idrotter är mer lämpliga för flickor medan andra idrotter snarare passar pojkar. Könsmonster av dessa slag kan utmanas och förändras – men de utgör samtidigt starka strukturer som påverkar ungas val av idrottsaktiviteter. Inom idrottsrörelsen har medvetenheten om könsmonster ökat under senare år. Inte minst betonar Riksidrottsförbundet att dagens jämställdhetsarbete bygger på genuskunskap och ett normkritiskt förhållningssätt. Samtidigt finns regelverk och praktiker inom idrotten som snarare upprätthåller än utmanar synsätt om att tjejer och killar är olika, exempelvis i bestämmelser om att tacklingar endast är tillåtet för pojkar eller i tävlingsregler som fastslår att flickor ska tävla i vissa grenar och pojkar i andra.

Lång väg kvar till jämställd idrott

Inom idrottsrörelsen har jämställdhetsarbete intensifierats under senare år. Samtidigt visar CIF:s fördjupade analys att vägen till en jämställd idrottsrörelse alltjämt är lång. På i princip alla nivåer är kvinnor och mäns deltagande, förutsättningar och villkor olika. Ojämligheten framträder i andelen kvinnor och män som är medlemmar i olika idrotter, i andelen styrelseposter och förtroendeuppdrag, i fördelning av resurser och avseende idrottsliga normer och ideal. På köpet är Riksidrottsförbundets styrning i jämställdhetsfrågor främst inriktad på så kallad mål- och värderingsstyrning snarare än regel- och ekonomisk styrning. Ett trendbrott är 2017 års stämmobeslut att specialidrottsförbunden ska ha jämställda styrelser senast år 2021.

Vid sidan av rådande makt- och resursfördelning är det ett allvarligt problem att idrottens praktik i stor utsträckning styrs av starka idrotts- och könsnormer. Detta är en grundläggande utmaning mot ett långsiktigt framgångsrikt jämställdhetsarbete inom idrotten. Utan ett medvetet normkritiskt förhållningssätt som identifierar, problematiserar och utmanar föreställningar om manligt och kvinnligt, är det knappast möjligt att realisera idrottspolitikens mål om kvinnors och mäns lika förutsättningar att utöva idrott och motion. Är svensk idrott villig att anta den utmaningen?

Slutsatser av CIF:s indikatorer för uppföljning av statens stöd till idrotten 2017

I CIF:s uppdrag att följa upp statens stöd till idrotten ingår även en årlig redovisning av en uppsättning indikatorer. Denna uppföljning tar sin utgångspunkt i motiven till statens stöd till idrotten såsom dessa preciserats i förordning (1999:1177) om statsbidrag till idrottsverksamhet. Indikatorsystemet består av 22 indikatorer, fördelade över fem målområden. Dessa är:

Målområde 1: Idrotten som folkrörelse

Målområde 2: Idrottens betydelse för folkhälsan

Målområde 3: Alla flickors och pojkars, kvinnors och mäns lika förutsättningar till deltagande

Målområde 4: Skolning i demokrati, ansvarstagande och etik

Målområde 5: Idrotters internationella konkurrenskraft

Indikatorsystemet består i huvudsak av befintlig statistik. Merparten av indikatorerna rör olika aspekter av idrottsrörelsens verksamhet och organisationsstruktur, såsom medlemsbestånd, inkomstkällor, omfattningen på det ideella ledarskapet och utbildningsinsatser. För dessa uppgifter har Riksidrottsförbundet beredvilligt bidragit med information och sakkunskap. I frågor rörande svensk elitidrott har även Sveriges Olympiska Kommitté varit behjälplig. För de indikatorer som rör folkhälsa, motionsvanor och idrottsskador har statistik inhämtats från Statistiska centralbyrån (SCB) och Folkhälsomyndigheten.

Analysen av årets indikatorer bekräftar i stor utsträckning de förhållanden och trender som tidigare iakttagits. Som exempel visar statistiken att idrottsrörelsens

klubbar och förbund är mycket olika i storlek och sammansättning samt att de verkar under skilda existensvillkor. Därtill är människors tillgång och förutsättningar till idrott och fysisk aktivitet alltfjämt ojämnt fördelade i samhället. Som exempel ökar andelen föreningsidrottare i takt med utbildningsgrad, hushållsekonomi och position på arbetsmarknaden. Dessutom visar statistiken att flickor med invandrarbakgrund är förhållandevis svagt representerade.

En positiv nyhet är att den nedgång i aktivitetsnivåer inom barn- och ungdomsidrotten som inleddes 2008 har avmattats. Sedan 2015 har nämligen aktivitetsnivån återigen ökat i förhållande till antalet unga i åldern 7–20 år. Det övergripande mönstret kvarstår emellertid att barn- och ungdomsidrotten upprätthåller i det närmast oförändrade aktivitetsnivåer bland yngre medlemmar medan nedgången i huvudsak rör äldre ungdomar och i synnerhet flickor.